

*Грошева О. Ю., аспірант Харківського НДІСЕ,
e-mail: E.grosheva63@gmail.com*

ДО ПИТАННЯ ПРО РОЗРОБЛЕННЯ МЕТОДИКИ СУДОВО-ЕКСПЕРТНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ІЗ ВСТАНОВЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УТВОРЕННЯ НАШАРУВАНЬ ЗЕЛЕНІ НА ОБ'ЄКТАХ-НОСІЯХ

Слідча та судова практика є тим рушійним механізмом, який спонукає науковців до розроблення експертних методик за їх цільовим призначенням. Вивчення кримінальних проваджень за злочинами, вчиненими на відкритих ділянках місцевості (убивства, нанесення тяжких тілесних ушкоджень, розбої, грабежі, зівалтування, дорожньо-транспортні пригоди за фактами наїздів на пішоходів тощо) показує, що досить часто встановити обставини злочину можливо тільки шляхом отримання результатів судової експертизи із встановлення механізму утворення нашарувань на одязі потерпілої або підозрюваної (обвинуваченої) особи. Що стосується методики встановлення нашарувань ґрунту на одязі, то це питання розроблювалося ще в середині дев'яностих років минулого століття [див. Наприклад, : 1,2,3 та ін.]. У той же час, обставини злочинів на відкритих ділянках місцевості часто пов'язані з утворенням нашарувань рослинного покриву (плям зелені) ділянки місцевості, а відповідні методики не розроблені. У зв'язку із вказаним (за наявності плям зелені на предметах одягу) питання, які ставляться перед судовими експертами щодо встановлення механізму їх утворення, вирішуються за допомогою евристичних методів або залишаються не вирішеними. Досить часто експерти повідомляють про те, що вирішити питання не надалося можливим з причин відсутності відповідної методики. Це негативним чином впливає на встановлення тих чи інших обставин правопорушень та врешті-решт – на прийняття справедливого рішення під час судового розгляду справи.

У своїй доповіді ми зупинимося на питанні щодо необхідності розроблення методики із встановлення механізму утворення плям зелені на предметах одягу, адже без нових емпіричних та експериментальних наукових пошуків, спрямованих на удосконалення методів вирішення експертних завдань, покращити якість експертних досліджень – неможливо.

Наведемо деякі тези щодо методики встановлення механізму утворення нашарувань зелені, розробити яку ми беремося як один із структурних елементів запланованого нами дисертаційного дослідження за темою «Організаційно-правові, загально-методичні засади комплексної судової біолого-трасологічної експертизи та її оцінка судом».

Завдання із встановлення механізму утворення плям зелені можливо вирішити тільки шляхом проведення комплексної судової біолого-трасологічної експертизи, адже для встановлення механізму утворення слідів важливу роль відіграють як знання у галузі судової трасології, так і у галузі судової біології. Якщо рослинний покрив тієї чи іншої ділянки місцевості не густий і спостерігаються прогалини рослинності, то питання щодо механізму утворення нашарувань треба вирішувати ще й із залученням експерта у галузі судової ґрунтознавчої експертизи. Як бачимо, є всі підстави для організації комплексного дослідження. Ще у минулому столітті М. С. Романов підкреслював, що використання в судово-слідчій практиці як слідів субстратного характеру (нашарування речовини), так і слідів-відображень зовнішньої структури (відбитки), здійснюється виходячи з їхньої трасологічної природи, а жорстке протиставлення їх призводить до негативних наслідків [4]. Ми підтримуємо цю точку зору, оскільки тільки інтеграція знань судового біолога (чи іншого фахівця) про природу речовини сліду рослинного походження в сукупності зі спеціальними знаннями експерта-трасолога щодо ознак механізму слідоутворення призведе до отримання науково-обґрунтованого результату.

Однак не тільки вивчення природи нашарування має значення для встановлення механізму слідоутворення. Важливо вивчити й властивості об'єкта-носія. У нашому випадку – це одяг, який вступає у взаємодію з рослинним покривом, та знаходиться на людині у певному стані й володіє певними властивостями. Так, матеріали одягу, залежно від виду волокон, що входять до їх складу, виду переплетення тощо можуть проявляти гідрофільність (властивість добре зволожуватися (просочуватися) рідиною) та гідрофобність (властивість не змочуватися, або не зволожуватися). Оскільки рослина, в середньому, на 80 % складається із води, то вказані властивості матеріалу одягу впливають на характер відображення нашарувань

зелені на матеріалі одягу, що володіє відповідними властивостями. Крім того, важливе значення має вид матеріалу одягу (тканина, трикотаж, нетканий матеріал тощо). Саме тому, під час розроблення методики треба дослідити властивості та стан об'єкта-носія.

Нарешті, визначальним під час розроблення методики встановлення механізму утворення плям зелені є вивчення трасологічних ознак самого нашарування. При цьому треба вивчити ознаки кожного окремого сліду-нашарування, а потім зробити синтез отриманих результатів за сукупністю всіх слідів.

Для того, щоб розробити методику встановлення механізму утворення нашарувань зелені, необхідно провести серію експериментів. На нашу думку, на першій стадії треба виготовити контейнери невеликих розмірів із різних видів матеріалів – тканини, трикотажу, нетканих матеріалів, що проявляють гідрофільні та гідрофобні властивості (це можуть бути мішечки). Потім контейнери наповнюються будь якою сипучою речовиною (наприклад, 1 кг піску для отримання певної ваги), зашморгуються (або зашиваються), щоб пісок не висипався. Означаються його верх (там де шов або зашморг, що запобігає висипанню вмісту) та низ з обох сторін (оскільки сліди будемо отримувати як на умовній лицьовій так і на оборотній стороні контейнера). Після цього контейнери готові до експериментів.

Наступний крок – підбір ділянок місцевості з травостоєм. Перша серія експериментів проводиться для вивчення ознак слідів статичного контакту. У ході експерименту кожний із підготовлених контейнерів ми щільно притискуємо до поверхні з травостоєм різних властивостей (здійснюємо щільне статичне контактування) різноманітних ділянок місцевості (газон, луг із рослин з широким листям, луг із квіткових рослин тощо). У результаті отримуємо статичні сліди. Після фотофіксації результатів треба вивчити й описати ознаки отриманих слідів. Теж саме відтворити під час експериментів при динамічному контактуванні (переміщення (з натисненням на контейнер) поверхнею, покритою рослинністю у різних наведених вище інтерпретаціях). Таким чином, ми отримаємо надійні комплекси ознак, що будуть свідчити про характер контакту (статичний або динамічний) за окремими нашаруваннями зелені в різних умовах слідоутворення та напрямок переміщення умовного тіла під час динамічного контакту.

Друга (вона ж – основна) стадія експериментів має відтворювати різні види контактування безпосередньо в умовах, що імітують обставин вчинення злочинів. Нашарування зелені може утворитися під час переміщення тіла волоком у різних напрямках, падіння тіла, хаотичних переміщень у процесі боротьби тощо. Тіло статиста, одягнутого в комплекти одягу, виготовленого із різноманітних матеріалів (тканина, трикотаж, нетканий матеріал тощо), які проявляють як гідрофільні, так і гідрофобні властивості, піддаватиметься різним за характером контактам в умовах, наближених до обставин взаємодії з ділянками рослинного покриву (падіння тіла, різні види та напрями волочіння, хаотичні переміщення, характерні для боротьби тощо). Після фотофіксації всіх утворених слідів, проводиться аналіз виявлених ознак слідів та їх опис – найскладніший етап дослідження.

Третя стадія наукового дослідження – узагальнення всіх отриманих результатів та розроблення алгоритму послідовних дій судових експертів з метою встановлення механізму утворення плям зелені на предметах одягу.

Безумовно, для будь-якої методики важливо не тільки розробити алгоритм, що є її основним елементом, а й визначити предмет дослідження, його завдання, орієнтовний перелік вирішуваних питань, об'єкти та суб'єкти дослідження, а також сукупність застосовуваних методів, прийомів, способів та апаратури. Розроблення цих елементів має передувати у структурі методики безпосередньому алгоритму дій судових експертів. У методиці мають обов'язково наводитися рекомендації з оцінки отриманих результатів та з підготовки матеріалів для призначення комплексної судової біолого-трасологічної експертизи.

Список використаних джерел:

1. Сфремян Е. Б. Про експертне дослідження механізму утворення ґрунтових нашарувань на предметах-носіях. *Криміналістика та судова експертиза*. Київ, 1992. Вип. 44. С.100–105.
2. Сфремян Е. Б. Про класифікацію завдань комплексних криміналістичних ґрунтознавсько-трасологічних досліджень. *Криміналістика та судова експертиза*. Київ, 1993. Вип. 46. С.91–96.
3. Ефремян Э. Б., Хлесткова Е. А. Возможности комплексной криминалистической почвенно-трасологической экспертизы. *Экспертная техника*. М. : ВНИИСЭ, 1994. Вып. 119. С. 18–22.
4. Романов Н. С. Теоретические вопросы судебной трасологии. *Сборник науч. трудов ВНИИСЭ*. М., 1986. С.112–124.